

УДК 330.101:314.145

Д.П. МЕЛЬНИЧУК,
*докторант Інституту демографії та соціальних досліджень
ім. М.В. Птухи НАН України*

МОДЕРНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАКТИЧНІ СУПЕРЕЧНОСТІ

Постановка проблеми. Двадцять років незалежності – достатній термін для того, щоб усвідомити необхідність якісних соціальних та економічних змін. Сьогодні стає все більш очевидним, що націленість на вирішення тільки поточних проблем – якими б важливими вони не були, намагання реалізувати лише привабливі для широкого загалу заходи, прикриваючись популістськими гаслами – це шлях в нікуди. Настав час для розстановки пріоритетів, концентрації ресурсних витрат у площині ключових, стратегічно орієнтованих соціально-економічних завдань. І подобається це чи ні, але економічну свободу необхідно вибороти так само, як і політичну. Енергетично залежна держава – без інноваційних технологій, без готовності усіх верств населення до продуктивної праці, ґрунтового навчання, утвердження соціальної злагоди – приречена на невдачу. Оновлення, осучаснення, модернізація – ось шлях тих, хто бореться за майбутнє. Таким має бути й вектор розвитку України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій дає можливість стверджувати, що проблема-тика модернізації суспільства була й залишається приводом для запальних науково-теоретичних дискусій. Через її міждисциплінарний характер, вона дедалі більше привертає увагу соціологів, політологів та економістів. Маючи більше запитань, ніж відповідей, вона вимагає виваженого ставлення до наявних теоретичних узагальнень та набутого практичного досвіду.

Як правило, висвітлюючи теоретичні аспекти осучаснення суспільств, широкий загал вчених апелює до праць М. Вебера, К. Маркса, О. Конта, Т. Парсонса, Г. Спенсера, Е. Дюркгейма, В. Парето, А. Тойнбі, Ф. Тьонніса, О. Шпенглера. Внесок цих класиків економічної та соціологічної думки у загальну теорію модернізації незаперечний. Саме вони зробили спробу розкрити закономірності та особливості трансформації передсучасних суспільств у сучасні, спромоглися охарактеризувати роль суспільних інститутів у цьому процесі. Разом з тим не варто забувати й про тих, чії роботи надали модернізаційній проблематиці специфічного забарвлення, змусили слугувати прагматичним інтересам конкретних суб'єктів геополітичної конкуренції. У такому контексті на особливу увагу заслуговують праці Т. Парсонса та Е. Шилза. Завдячуючи масштабному фінансуванню

за рахунок державних та приватних фондів, ідеї цих вчених набули широкої підтримки у наукових колах США та Європи. Запропоновані ними трактування природи та механізмів модернізації були розвинуті Д. Лернером, Н. Смелзером, Е. Хаген, Д. Аптером, що в підсумку й заклало базис класичної теорії модернізації. Проте, як буде показано далі, суттєвим недоліком останньої виявилася її політична заангажованість. Ця обставина зобов'язує науковців кожної з країн-реципієнтів євро-американського досвіду «власними силами» дослідити існуючі теоретичні напрацювання та практичні рекомендації на предмет їх відповідності національним інтересам та пріоритетам розвитку, визначити власний рецепт модернізації суспільства. В Україні таку роботу очолили академіки НАНУ Е.М. Лібанова [1] та В.М. Геєць [2].

Метою дослідження є обґрунтування потреби у синхронізації заходів та активізації зусиль, спрямованих на осучаснення українського суспільства, передумовою чого має виступити змістовний аналіз відповідних теоретичних напрацювань та врахування тих суперечностей, з якими знайома світова практика модернізації.

Виклад основного матеріалу. Міркуванням про модернізацію суспільства має передувати уточнення того, а у якому, власне, сенсі ми застосовуватимемо термін «модернізація»: в якості довільного позначення деяких прогресивних змін, як базове поняття відповідної теорії, що має свою історію, конкретний зміст та призначення, чи задля ідентифікації певного загальнонаціонального проекту, спрямованого на утвердження державності шляхом форсованого розвитку культурної, політичної, соціальної та економічної сфери? Така постановка питання є цілком правомірною з огляду на те, що, обговорюючи проблеми модернізації, ми, як правило, й не замислюємось над змістом цього поняття, вважаючи й без того зрозумілим, що маються на увазі деякі прогресивні суспільні перетворення. Проте історія людства може заперечити подібній однозначності, ставлячи тим самим під сумнів і нашу компетентність.

Так, розвиток теорії модернізації бере свій початок від середини ХХ століття. В її основу було покладено ідею узагальнення передового досвіду США та країн Європи задля наступного репродукування перевірених часом алгоритмів соціально-економічних перетворень на теренах малорозвинутих країн Азії, Африки та Латинської Америки. Перші висновки теорії модернізації базувалися на рудиментарних аксіомах пізнього еволюціонізму. Вважалося, що суспільні перетворення — однолінійні, накопичувальні та незворотні, а їх етапи — незмінні та суворо послідовні. Відповідно, широкого розповсюдження набула думка, що модернізаційні зміни повинні мати виключно поступовий і мирний характер та неминуче призводити до позитивних суспільних наслідків. Оминаючи полеміку про роль політичного фактора у таких умовиводах, зазначимо, що з наукової точки зору подібний підхід був занадто ідеалізованим, оперував багатьма спрощеннями, а тому й мав суттєві внутрішні суперечності.

Натомість, відмінною рисою пізніших модифікацій теорії модернізації було те, що, намагаючись розкрити логіку та закономірності переходу передсучасних суспільств у сучасні, вони орієнтувалися на дослідження прогресивних змін у контексті ментальних особливостей того чи іншого соціуму. Причому окремий акцент робився на тому, що можливість поступального розвитку будь-якого суспільства визначається його адаптивністю — здатністю видозмінювати функції суспільних інститутів у відповідь на виклики часу, а також готовністю наслідувати прогресивний світовий досвід політичних та соціально-економічних перетворень. Не менш важливим був висновок і про те, що форми та механізми трансформації суспільства повинні визначатися рівнем його культурно-історичної та соціально-економічної зрілості. Та попри те, що ці варіації на тему модернізації набагато ширше й точніше трактували закономірності переходу держав до вищих форм

суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку, вони, за давньою традицією та далеко небезпідставно, також опинилися під нищівною критикою переконаних у їх штучності та ненауковості опонентів.

Основним недоліком теорії модернізації була і залишається її двоїстість — за завісою декларування благородних цілей з осучаснення суспільств малорозвинутих країн «третього світу» досить часто проступали контури намірів кардинально іншого змісту — тих, що уособлювали прагнення США та країн Західної Європи підпорядкувати власним інтересам малорозвинуті країни Азії, Африки та Латинської Америки, зміцнивши тим самим свої панівні позиції у світі. У такому розвитку подій були зацікавлені й фінансові кола капіталістичних країн-гегемонів, що сподівалися на отримання надприбутків внаслідок розширеного інвестування в економіку тих держав, на долю яких випала роль полігонів для випробовування специфічної зброї — привабливих ідей теорії модернізації. Все це супроводжувалося активізацією різноманітних радників та експертів, які очікували на створення великої кількості додаткових робочих місць у країнах, що потребували їхньої допомоги. Іншими словами, у другій половині минулого століття сформувалися всі необхідні передумови для поширення країнами «третього світу» думок про недостатню гнучкість їх соціально-економічних систем та їх недемократичність, що перешкоджає виходу з епохи Середньовіччя та динамічному суспільному розвитку. Насаджувалися ідеї простоти переходу до розвиненої демократії в обхід історично усталених суспільних, культурних, ментальних, релігійних норм та стереотипів.

Наслідки таких припущень були вражаючими — отриманий результат значно відрізнявся від «очікуваного». За невеликим винятком, країни Латинської Америки опинилися у пастці залежності та відсталості попри те, що наповнювали владні та суспільні інститути закордонними радниками й отримували колосальні інвестиції зі США. Продукція латиноамериканських виробників залишалася неконкурентоспроможною на світових товарних ринках, уряди країн Південної Америки були неспроможними задовольнити елементарні соціальні запити населення, жорсткий економічний тиск ззовні та суттєві внутрішні суперечності постійно загострювали проблематику громадянської війни.

У переважній більшості випадків модернізаційні наміри зазнали краху і на Африканському континенті. Навряд чи можна точніше охарактеризувати підсумок осучаснення африканських країн, ніж це зроблено на обкладинці одного з відомих науково-популярних видань: «Африка. Наодинці зі своєю свободою: 50 років в очікуванні миру, хліба та справедливості» [3]. Так, попри усі зусилля протягом зазначеного періоду бідність населення країн Африки залишалася високою та продовжувала зростати, руйнація звичних суспільно-політичних укладів провокувала становлення різноманітних диктаторських режимів, що призводило до суспільних заворушень та перманентних локальних війн. Такі обставини створювали непереборні перепони для соціального та економічного розвитку африканських країн, що призвело до формулювання закономірного висновку: ґрунтуючись на широко популяризованих ідеях класичної теорії модернізації неможливо подолати відсталість країн, що розвиваються, адже інтелектуально та економічно залежні держави в принципі не можуть бути лідерами світового співтовариства. Міркування західних вчених щодо технології осучаснення суспільств малорозвинутих країн були поставлені під сумнів та втратили колишню привабливість.

Відродженню та змістовному збагаченню теорії модернізації сприяв розпад СРСР. Ця подія спростувала ідеологеми вже іншої теорії — теорії конвергенції, яка обґрунтовувала природність та неминучість поступового споріднення країн «першого» та «другого» світу. Не секрет, що на той час країни колишнього соціалістичного табору опинилися у вкрай складній ситуації, чим держави-лідери просто не могли не скористатися, простягнувши

«руку допомоги» у вигляді відреставрованої та сутнісно модифікованої теорії модернізації. Апологети прозахідного модернізму не забарилися розробити свої рекомендації, реалізація яких знову-таки була негайно підтримана провідними фінансовими інститутами капіталістичного світу. Останні через різноманітні фонди спонсорували діяльність запрошуваних аналітиків та консультантів, які опікувалися ринковими перетвореннями та наближенням колишніх радянських держав до стандартів цивілізованого світу. Вони ратували за долю країн, деякі з яких, володіючи ядерним потенціалом, донедавна були головними геополітичними конкурентами США та економічно благополучних країн Європи. Дивно, чи не так?! Втім, ще більше дивує той факт, що політичні кола та широкі верстви населення країн колишнього СРСР беззастережно прийняли таку «допомогу». Зокрема, розплатою за некритичне поглинання ідей оновленої теорії модернізації стало те, що Україна опинилася на периферії світового розвитку, не наблизившись, а суттєво віддалившись від омріяної економічної свободи.

Таким чином, теорія модернізації щонайменше двічі піддавалась найжорсткішій критиці. Вперше про її наукову й практичну неспроможність заговорили після того, як вчорашні колоніальні території – переважно нинішні країни «третього світу» – наштовхнулися на недієвість її висновків та рекомендацій. Вдруге – після того, як неоліберальні реформи у країнах колишнього СРСР поставили під сумнів їх економічну, а відтак і політичну незалежність.

Нині науковий світ схиляється до думки, що як класичні, так і сучасні модифікації теорії модернізації не можуть виступити в ролі «універсального рецепта» підвищення рівня життя населення та подолання індустріальної відсталості держав-реципієнтів євроамериканського досвіду. Стрімкий розвиток Тайваню, Сінгапуру, Південної Кореї, Чилі та Бразилії відверто контрастує з тими невдачами, які спостерігалися внаслідок застосування висновків теорії модернізації в інших країнах Латинської Америки та Африки. Основною причиною недієвості останніх прийнято вважати їх несумісність із соціально-культурними традиціями тих суспільств, які мали невдалий досвід застосування відповідних теоретичних напрацювань. Хоча, на думку деяких вчених, такі «невдачі» були вкрай бажаними та прогнозованими для тих, хто, розробляючи та популяризуючи ідеї теорії модернізації, ставив за мету недопущення гармонійного розвитку країн «третього світу», забезпечуючи тим самим доступ до їх ресурсного потенціалу та внутрішніх ринків для країн-замовників подібних «псевдонаукових» теорій.

То ж наскільки правомірними є висновки про доцільність перейняття західного досвіду в процесі осучаснення країн, що розвиваються, і наскільки ширими були мотиви творців та популяризаторів теорії модернізації, якщо у багатьох випадках її практичне застосування мало наслідком не покращення, а погіршення і без того непростой соціальної та економічної ситуації у країнах другого та третього світу? Яка справжня місія теорії модернізації? Та, що лежить на поверхні теоретичних міркувань, або ж та, що виявляється внаслідок «невдалих» спроб осучаснення периферійних суспільств? І навіть, власне кажучи, успішним державам Заходу роз'яснювати іншим логіку ефективних соціально-економічних перетворень? Невже, заповзято оберігаючи авторські права на різноманітні винаходи та витрачаючи суттєві ресурси на боротьбу із технічним шпіонажем, високорозвинуті країни світу є настільки необачними, що готові задарма розкривати секрети власного благополуччя та фінансувати впровадження передового досвіду у практику інших країн? Чи не забагато альтруїзму для світу, де не сьогодні–завтра остаточно вичерпаються запаси життєво необхідних корисних копалин, а руйнівні кліматичні та екологічні зміни дедалі більше ставитимуть під сумнів майбутнє кожного із суб'єктів геополітичної конкуренції?

Проте якою б не була відповідь на поставлені запитання, необхідно усвідомлювати ту різницю, що природно існує між суспільною реальністю та її окремими теоретичними інтерпретаціями. А тому заангажовані й недієві рекомендації з осучаснення країн, що розвиваються, ні в якому разі не можуть спростувати доцільність вивчення передового досвіду модернізації, набутого розвинутими країнами світу. Натомість сьогодні, коли загальносвітові масштаби інтелектуальної експансії Заходу є настільки очевидними, що їх попросту неможливо маскувати далі, зароджується нова хвиля науково-теоретичного абсурду – неабиякого поширення набуває думка про те, що ідея модернізації остаточно скомпрометувала і вичерпала себе. Та такий підхід – ні що інше, як чергова спроба загальмувати позитивні зміни у країнах, які розвиваються, адже проблематика модернізації навряд чи може втратити свою актуальність взагалі. От тільки курс суспільних перетворень має бути принципово іншим – автентичним, таким, що базується на власних, а не сторонніх інтересах, враховує унікальність історичної спадщини та культури, національну специфіку внутрішньодержавних комунікацій та вітчизняні особливості організації політичної, соціальної й економічної сфер.

Є різні моделі модернізації. Модель *органічної* модернізації уособила досвід поступової еволюції суспільного організму країн Західної Європи, який набувався упродовж п'яти століть (XV–XIX ст.). Особливістю цієї моделі є синхронність формування передумов та важелів модернізації, що було закономірною реакцією на соціально-економічні виклики, спричинені наслідками буржуазних революцій, класових протиріч та релігійних війн. Серед основних передумов успішної модернізації цих країн було швидке становлення середнього класу як соціальної бази демократії, правове закріплення інституту приватної власності, розвиток громадянського суспільства, яке відрегулювало міру державного втручання у різноманітні сфери громадського життя. В результаті поступової багатоступенчастої модернізації країнам Західної Європи вдалося розвинути економіку та сформувати сучасні політико-правові інститути, які сьогодні гарантують дотримання прав та розширення свобод членів суспільства, сприяють його продуктивному функціонуванню на засадах пріоритету мотиваційних, а не примусових важелів впливу.

Інша модель модернізації – *неорганічна* (наздоганяюча). За сценарієм «неорганічних» перетворень розвивалися Японія, Бразилія, Аргентина та інші держави, де прогресивні зміни розпочалися значно пізніше, ніж у країнах Західної Європи – у XVIII – XIX ст. Відмінною рисою цієї моделі є намагання трансформувати систему суспільних взаємовідносин за відсутності ряду істотних передумов: розвиненого ринку, громадянського суспільства та правової держави, що значною мірою компенсується потужним впливом політичних факторів й авторитаризмом влади, якій відводиться роль керманіча модернізаційних процесів. Через це безальтернативним наслідком застосування подібної моделі є первинність заходів не економічного, а політичного змісту, що ставить за мету горизонтальну й вертикальну легітимізацію того чи іншого політичного режиму, підвищення ефективності функціонування підлеглих йому інститутів влади, досягнення консенсусу у взаєминах між правлячою елітою та опозицією, що дає змогу запобігти некерованості соціальних процесів у державі. Така особливість неорганічної модернізації наперед унеможлиблює швидке покращення соціально-економічної ситуації в тих країнах, де політичні баталії мають затяжний характер, спричиняючи тим самим подальше зниження рівня життя населення та наростання соціального напруження.

У свою чергу, *форсована* модель модернізації орієнтується на ще стрімкіші політичні, соціальні та економічні зміни, розплатою за що є утвердження авторитарних, а іноді й тоталітарних, режимів. Форсовану модель модернізації успішно застосовано у таких країнах Південно-Східної Азії, як Південна Корея та Сінгапур. Беручи на себе

повну відповідальність за соціальну стабільність та правопорядок, авторитарні політичні режими виступають у ролі активних ініціаторів реформ, які за цієї моделі суспільних змін, як правило, розпочинаються з якоїсь однієї галузі економіки, а потім — внаслідок нарощування та перерозподілу капіталу — прогресують й у інших сферах господарювання. Форсована модернізація виходить з пріоритету експортної орієнтації економіки на тлі істотного скорочення індивідуального споживання всередині країни. Поряд з цим вкрай важливу роль відіграють заходи, спрямовані на прискорений розвиток наукового та освітнього потенціалу нації, що покликане забезпечити ефективний старт наступних етапів — розширеного застосування нових технологій, збільшення ємності внутрішнього ринку та підвищення купівельної спроможності громадян.

Позитивні результати форсованої модернізації у країнах Азії підштовхують до нібито й вірного висновку: саме авторитаризм є найбільш сприятливим для швидкого осучаснення суспільств; а надмірна демократизація — тим паче, за відсутності розвинутого громадянського суспільства, відповідних політичних та культурних традицій — обумовлюватиме некерованість соціальної динаміки, виступатиме тягарем, а не каталізатором суспільного розвитку. Проте поглиблений аналіз проблеми «авторитаризм — демократія» ставить під сумнів подібну однозначність. Для прикладу, на деколонізованому Африканському континенті, отримавши владу, вчорашні демократичні лідери швидко перетворювалися на диктаторів. Більшість африканських країн, які мали на момент здобуття незалежності кілька партій, переходили до однопартійної системи. Здавалося б — ідеальне підґрунтя для реалізації прогресивних ідей та намірів! «Коли досягнуто незалежності, головне завдання — побудова основ економіки, що вимагає єдності та максимальної концентрації зусиль. Пособництво штучним протиріччям заради збереження демократії — розвага, яку ми, африканці, не можемо собі дозволити. У нас замало часу та забагато серйозної роботи», — декламував президент Танзанії Дж. Н'єрере. Він стверджував, що: «Там, де існує одна партія — якщо вона ототожнюється з усією нацією, — основа для демократії міцніше, а народ має більше можливостей для вибору, ніж у випадку двох чи більшої кількості партій» [3, с. 73–74]. Та, якби не це «якщо»! Наприкінці двадцятиоднорічного правління Дж. Н'єрере країна вже була неспроможна забезпечити провіантом власне населення. Теза про «демократію як розвагу» спростувала сама себе.

З другого боку, в розрізі теми статті на окрему увагу заслуговує проблема «першого кроку», адже міркування про модернізацію суспільства на манер «...що необхідно осучаснювати в першу чергу?» втягають науковий світ у зтяжні та непродуктивні дискусії. Політика чи культура, нові технології чи освіта..? На жаль, подібні дебати досить часто нагадують одвічну дилему про «курку та яйце».

Так, одні обґрунтовують пріоритет культури в обхід політики. Інші, визначаючись з базисом модернізації, нарікають на церкву, піднімаючи проблему псевдорелігійності широкого загалу українського суспільства, яка фіксується різноманітними соціологічними дослідженнями. Та навряд саме церква має бути ініціатором модернізаційних перетворень. Не у цьому її роль та призначення. Церква взагалі не має призначення, яке потребувало б оцінок з боку політологів, соціологів, економістів. Тим паче, ми не вправі нав'язувати їй ті чи інші суспільні місії. Церква не може та й не повинна змінювати своє покликання залежно від політичних пристрастей чи економічних обставин. Можливо, секта, та не церква. З цим можна сперечатися, але остання є хранителем ментальних традицій, ядром суспільної єдності та порозуміння. І чи варто звинувачувати її у тому, що дехто з тих, хто визнає себе релігійним, майже нічим не відрізняється від непобожних громадян? Навряд. «Багато званих та мало обраних» — застерігає християнство — найпоширеніша релігія в Україні. То ж припинимо риторику про роль церкви в осучасненні суспільства. Церква —

не оплот модернізації. Досить звинувачень у її бік. Протягом історії людства їх було достатньо й без нас.

Тоді, можливо, відправним пунктом модернізації українського суспільства є освіта? Можливо. Але перед тим, як відповісти на це запитання, необхідно зрозуміти специфіку її поточного стану, який сьогодні трактується викривлено та надзвичайно вузько. Автор не заперечує тому, що особистісний та професійний розвиток громадян є найважливішою передумовою ефективною модернізації. Не викликає сумнівів й те, що саме освіта сприяє надшвидкому осучасненню суспільств, слугує підґрунтям для розвитку наукомістких виробництв, впровадження прогресивних технологій у господарську практику. Справді, у сучасній державі й освіта має бути сучасною. Проте чи наявні в Україні передумови, що необхідні для ефективною модернізації освіти?

Про це не прийнято говорити вголос, але ситуація, коли немотивовані педагоги викладають байдужим слухачам, – катастрофічна! І справа тут не у низьких заробітних платах. Перші – занадто часто бачили мовчазний докір в очах безробітних відмінників-випускників. Другі – й не сподіваючись на працевлаштування за фахом, навчаються абияк – про всяк випадок. Багато хто вважає, що викладач і сьогодні налаштований на муштру, а сумлінний студент – на цілодобову кропітку працю в бібліотеці. Та це застарілий стереотип, який, у переважній більшості випадків, не відповідає дійсності. Насправді, досить часто ці суб'єкти освітніх взаємовідносин знаходять специфічний та ганебний компроміс – одні викладають на чверть сили, другі – так само навчаються. Внаслідок цього якість освіти невпинно знижується! Де вихід з такої ситуації, коли відсутній головний арбітр взаємовідносин в освітній сфері – роботодавець? Чи замислюємось ми над тим, що загальноосвітня школа ще й досі забезпечує більш-менш пристойний рівень навчання лише тому, що результати її діяльності викриваються під час вступних кампаній. А хто оцінить якість викладання у стінах вищого навчального закладу? Скільки українських ВНЗ надають неякісні освітні послуги тим, хто априорі не застосовуватиме здобуті знання на практиці? Невідомо. Проте можна переконливо стверджувати, що прогресуватиме подібна тенденція доти, доки обсяги наборів до ВНЗ та переліки спеціальностей не будуть відповідати реальним кадровим запитам, що формуються на всіх рівнях економічної системи суспільства.

Та найближчим часом очікувати на подібні зміни не варто, адже це загрожуватиме виконанню інших завдань, які сьогодні нав'язуються вищій та професійно-технічній освіті. Важливі вони чи ні – вирішувати читачеві. Зокрема, серед них:

- вилучення молоді «з вулиць», зниження рівня криміналізації суспільства, попередження девіантної поведінки громадян, зменшення ймовірності соціальних заворушень та громадянських бунтів, нівелювання суспільного невдоволення існуючим рівнем соціально-економічного розвитку в державі;
- зменшення навантаження на фінансові фонди соціального спрямування та на ринок праці;
- забезпечення робочими місцями освітян, у тому числі й заради збереження набутих у минулому педагогічних традицій та наукового потенціалу;
- розвиток загальної ерудованості та освіченості молоді, що, як очікується, позитивно позначатиметься на якості сімейного виховання, а відтак й на результативності навчання прийдешніх поколінь.

Втім, попри окремі позитивні наслідки, такий підхід має виключно реактивний характер. Він в принципі не здатен забезпечити прискорену модернізацію українського суспільства, адже не розв'язує нагальні проблеми, а лише відтерміновує їх розв'язок у

часі. Необхідно визнати: осучаснення суспільства неможливе без модернізації освітньої сфери. Проте модернізація освіти – це не удосконалення існуючих підходів. Модернізація освіти повинна починатися зі зміни самого її призначення. Сьогодні освіта – дієвий інструмент соціального управління, а має стати провідним інститутом розвитку професійних якостей громадян, спроможних забезпечити високу продуктивність праці та інноваційність її результатів. То чи може модернізація суспільства розпочатися виключно з освіти? Якщо відповімо «так», тоді варто бути готовими дати відсіч тим негараздам, які закономірно виявлятимуться внаслідок скорочення ліцензованих обсягів набору до вищих навчальних закладів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, сьогодні, коли безпрецедентна глобалізація та надшвидкі темпи науково-технічного прогресу ставлять під сумнів майбутнє кожної з країн, що розвиваються, ігнорування проблематики модернізації суспільства є неприпустимою помилкою та стратегічним прорахунком. І чим швидше та чи інша держава визначиться з курсом модернізації, забезпечить на практиці функціональне підґрунтя для реалізації відповідних задумів, тим більшою буде ймовірність того, що їй вдасться успішно завершити цей процес, не опинившись на узбіччі історії загальноцивілізаційного розвитку. Разом з тим, формуючи прогресивні уявлення про шляхи та пріоритети осучаснення суспільства, необхідно вкрай обережно оперувати ідеологемами класичної теорії модернізації та її більш пізніх модифікацій. Важливо запобігти навіть самій можливості застосування застарілого стереотипу «вони модернізують нас», замінивши його на інший – «ми модернізуємо себе», а найбільш доцільним курсом суспільних перетворень необхідно визнати паралельну модернізацію політичної, економічної та соціально-культурної сфер. У такому випадку модернізація політикуму формуватиме розвинену систему представництва суспільних інтересів, зміст яких визначатиметься пріоритетами та суперечностями становлення ринкових відносин, а оновлення соціально-культурних стандартів сприятиме подоланню опору та широкій підтримці обраного модернізаційного курсу всіма верствами населення.

Джерела

1. *Лібанова Е.М.* Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів / *Е.М. Лібанова* // Демографія та соціальна економіка. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАНУ, 2011. – № 1(15) – С. 24–38.
2. *Гець В.М., Семиноженко В.П.* Інноваційні перспективи України. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
3. *Алексеев-Рыбин Н.* Пятьдесят лет мучительной свободы // *Вокруг света*. – 2010. – № 11 (2842). – С. 60–78.

Анотація. У статті викладено авторський погляд щодо пріоритетів та послідовності модернізації українського суспільства. Охарактеризовано моделі та проаналізовано досвід модернізації, набутий в процесі осучаснення країн Африки, Азії та Латинської Америки. Це дало змогу виявити ряд істотних суперечностей, врахування яких сприятиме уточненню механізму раціональної трансформації соціально-економічної системи України.

Аннотация. В статье изложено авторский взгляд относительно приоритетов и последовательности модернизации украинского общества. Охарактеризовано модели и проанализировано опыт модернизации, накопленный в процессе осовременивания стран Африки, Азии и Латинской Америки. Это позволило выявить ряд существенных противоречий, учет которых будет способствовать уточнению механизма рациональной трансформации социально-экономической системы Украины.

Summary. In the article an authorial look is expounded in relation to priorities and sequence of modernisation of Ukrainian society. Models are described and the experience of modernisation, accumulated in the process of updating of countries of Africa, Asia and Latin America, is analysed. It allowed us to educe the row of substantial contradictions the account of that will assist clarification of mechanism of rational transformation of the socio-economic system of Ukraine. It is including educed, that home science determines the self concept of modernisation arbitrarily enough, bringing in substantial contradictions in the universally recognized concept base. In addition, the concept of modernisation is so indefinitely used in practice, that sometimes it is very difficult to attain a positive result, because under modernisation the whatever, even most insignificant improvement not conducting to strategically oriented is often understood, to system transformations. However, it is not the essence of corresponding range of problems. In this case a primary purpose is translation of all public systems on the higher level of socio-economic development, that maybe exceptionally on the basis of revolutionary achievements in a scientific and technological sphere. In addition, the questions of fallaciousness of many steps that targeted at overcoming to the backwardness of Ukrainian society in the period of finding of political independence rise in the article. Although the countries of both Africa and Latin America were not insured against similar miscalculations as it has been shown in the article. But, at the same time, an author gives it a shoot ground that similar circumstances do not refute the general idea of modernisation, and require development and realization of the approaches adapted to Ukrainian reality. Also in the presented work, conclusions are expounded in relation to the sequence of changes within the framework of projects on modernisation of national economy, without the concordance of that it is difficult to count on a quick positive result.

Ключові слова: теорія модернізації, модернізація суспільства, моделі та важелі модернізації, демократія.

Ключевые слова: теория модернизации, модернизация общества, модели и рычаги модернизации, демократия.

Key words: the theory to modernizations, modernization society, models and levers to modernizations, democracy.

Стаття надійшла до редакції журналу 12.12. 2011 р.